

ΦΥΛΛΑΔΕΣ ΤΟΥ ΓΕΡΟΔΗΜΟΥ¹

ΚΑ'. Χαλασμός κώδμου.

Παράξενο τὸ βράδυ ἐκείνης τῆς Κυριακῆς ποῦ ζετάστηκα. Ἡ θάλασσα εἶταν, ὄχι πιά κοιμισμένη, φαινότανε σὰ λιγοθυμημένη. Τὰ βουνα τριγύρω καθρεφτίζονταν πέρα καὶ πέρα μετὴν ἀστροφεγγιά. Φύλλο δὲ σάλεινε. Βγήκαμε στὸν ἡλιακὸ ν' ἀνεσάνουμε, οἱ τρεῖς μας, κι' ὁ γέρος. Τώρα ποῦ πήγαινε καλὰ τὸ χτήμα καὶ τὸν βοήθοῦσε καὶ παραγυῖός, τὸν εἶχαμε συχνότερα σπίτι τὸ γέρο. Εἶταν καὶ σὰν εἶδος μεγάλη γιορτή. Καθήσαμε, καὶ σὰ μιλήσαμε γιὰ τὴν ζέταση, γύρισε ὁ λόγος καὶ στὶς δουλιές μας, στὰ στερνά μας. Εἶταν ὅλοι τῆς γνώμης νὰ μείνω ἀκόμα σκολειὸ καὶ νὰ μάθω. Ἡ Ἀννούλα δὲν εἶχε πιά τὴν ἀνάγκη μου. Ἡ προῖκά της εἶταν ἔτοιμη. Χάρη στὸ γέρο, δὲν ἔλειπε μὴτ' ὁ γαμπρός. Ὁ γυιὸς τοῦ Καπλάνη μελετοῦσε νὰ γυρίσῃ ἀπὸ τὴν ξενιτειὰ σὲ κανένα χρόνο. Τὰ βόλεψε ὅλα ὁ γέρος μετὴν Καπλάναινα. Ὁ σκοπὸς του εἶτανε νὰ φυτέψουν τὴ νύφη μέσα στὸ χτήμα μαζί μετὸ γαμπρό, νὰ στεριώσουν τὸ Μεσοβούνι, νὰ ριζώσῃ τὸ σόγι ἐκεῖ μέσα, καὶ νὰ κλείσῃ ὁ γέρος τὰ μάτια του ἀναπαμμένος. Ἐλεγε λοιπὸν, κι' ἡ μακαρίτισσα συφωνοῦσε, νὰ μάθω ἐγὼ καλὰ τὰ γράμματα, νὰ βγῶ ὕστερα νὰ γείνω πρᾶματευτῆς, καὶ σὰ γυρίσω, ν' ἀγοράσω ἄλλα δύο χτήματα ποῦ εἶτανε φόβος νὰ περάσουνε σὲ τούρκικα χέρια. Κ' ἔτσι νὰ ριζώσω καὶ γὼ στὸ Μεσοβούνι, καὶ νὰ καμαρώνῃ ἡ γρηὰ τὰ δύο της παιδιὰ νοικοκυρεμένα.

Αὐτὴ εἶταν ἡ κουβέντα τους. Φρόνιμη κουβέντα μοῦ φαίνονταν.

Ἡ Ἀννούλα ὅλη αὐτὴ τὴν ὥρα πότιζε γλάστρες καὶ τραγουδοῦσε σιγανὰ σιγανὰ.

Καὶ κεῖ ποῦ τραγουδοῦσε ἡ Ἀννούλα, ἐκεῖ ποῦ μιλοῦσε ἡ μάνα μου μετὸ γέρο, ἐκεῖ ποῦ ἐγὼ συλλογιόμουν τὰ λόγια τους, ἀκοῦμε ἕνα μεγάλο βοηθό. Δὲν μπορούσε νὰ εἶναι βροντῆ, γιατί σὺννερο δὲν εἶχε στὸν οὐρανό. Δὲν προφτάξαμε νὰ ρωτήσουμε ἕνα τὸν ἄλλο τί εἶναι. Ὁ ἕνας ἔβλεπε τὸν ἄλλο ἀμίλητος καὶ χλωμός. Ὅ,τι σάλειψε τὰ χεῖλη του ὁ γέρος νὰ μᾶς πῆ κάτι, ἄρχισε νὰ τραντάξῃ ὅλο τὸ σπίτι, ἄρχισαν νὰ τρίζουν ὅλοι οἱ τοῖχοι.

— Σεισμός! κρουφώναζαν οἱ γυναῖκες.

Σὰν τρελλοὶ σηκωθήκαμε καὶ τρέξαμε πρὸς τὴν πόρτα τοῦ ἡλιακοῦ. Ὁ γέρο Βασίλης τότες φωνάζει καὶ μᾶς λέει νὰ σταθοῦμε. Σταθήκαμε μιὰ στιγμή. Σταμάτησε ὁ σεισμός. Κάμαμε τὸ σταυρὸ μας.

— Τώρα τρεχάτε, κι' ἴσια στὸ περιβόλι, μᾶς λέει ὁ γέρος βιαστικὰ βιαστικὰ.

Μπαίνουμε στὸ σπίτι, κατεβαίνουμε τὴ σκάλα, ἐρχοῦμαστε στὴν πίσω πόρτα, καὶ βγαίνουμε ἔξω. Τί φωνές, τί τσιριχτὰ σ' ὅλη τὴ γειτονιά!

— Δόξα νᾶχῃ ὁ Θεὸς ποῦ δὲ βάσταξε πιώτερο, μουρμουρίζε ἡ μακαρίτισσα. Καὶ κεῖ ποῦ τὸλεγε, ἐρχεται πάλι ἕνα μεγαλύτερο βοηθὸ ἀπὸ μὲς ἀπὸ τὴ γῆς, κι' ὕστερ' ἀπὸ τὸ βοηθὸ ἕνα μεγαλύτερο τράντασμα. Ἀκούγαμε τοὺς τοῖχους ποῦ κατακυλοῦσαν ἀπὸ παντοῦ. Τὰ χάσαμε, καὶ δὲν μπορούσαμε νὰ σαλέψουμε ἀπὸ κοντὰ ἀπὸ τὸν τοῖχό μας. Ἀξάφνα γαρμειέται κι' αὐτὸς ὁ τοῖχος καὶ κατακυλοῦνται ἀμέτρητες πέτρες τριγύρω μας. Πέτρες, πέτρες, κι' ἕνα σύννεφο σκόνη.

Τίποτις ἄλλο δὲ θυμοῦμαι τῆς τρομερῆς ἐκείνης βραδιάς, παρὰ ποῦ ἦρθαν κατόπι μ' ἀναμμένα δαδιά καὶ σήκωναν πέτρες, καὶ φώναζαν, κι' ἀναστέναζαν, κι' ἔκλαιγαν. Μοῦ φαινότανε σὰ νὰ εἶμουνα μισοθαμμένος. Δὲν πονοῦσα ποθενά, μὰ θαρροῦσα πὼς εἶμουνα χωρισμένος κι' ὁ νοῦς μου. Δὲν καλόνοιωθα τί ἔτρεξε, μὰ ἔβλεπα, ἔβλεπα τὶς πέτρες ποῦ σήκωναν, τὰ ξύλα ποῦ τραβοῦσανε σιγὰ σιγὰ, τὴ σκόνη ποῦ μ' ἐπινιγεν. Ἐβλεπα καὶ τὸ γέρο Βασίλη ξεσισιμένο, λαβωμένο, χωματιασμένο, νὰ τοὺς φωνάζῃ ὅλους μετὸ βραχνιασμένη φωνή, « προσέξτε! ἀπὸ δῶ, τραβάτ' ἀπὸ κεῖ ». Ὑστερα κατάλαβα πὼς δὲν εἶμουν πιά θαμμένος, πὼς μετὸ σήκωναν. Ὑστερα βρέθηκα στρωμένος μέσα σ' ἕνα μέρος ποῦ ἔφεγγ' ἕνα φανάρι, καὶ μετὸ κοιτάζανε, μετὸ ψάχτανε, μ' ἔδεσαν. Κ' ὕστερα βυθίστηκα καὶ δὲν ἔβλεπα πιά τίποτις, δὲν ἀκούγα τίποτις.

ΚΒ'. Ἀκόμα δυὸ λόγια.

Πρέπει νὰ σφίξω τὰ δόντια μου καὶ νὰ σοῦ πῶ ἀκόμη δυὸ λόγια πρὶ νὰ πάψῃ αὐτὴ ἡ ἱστορία.

Ἄσπρισαν τὰ μαλλιὰ μου, κι' ἀκόμα τρέμω σὰν ἀνιστορήσω τὴν καταστροφὴ ἐκείνη τοῦ χωριοῦ μας, τοῦ σπιτιοῦ μας, τῆς μάνας μου καὶ τῆς ἀδελφοῦλας μου, σὰ συλλογιστῶ πὼς τὴν ὥρα ποῦ μετὸ σήκωναν ἀπὸ τὸ χάλασμα καὶ μ' ἔβαζαν μέσα στὴν τέντα μετὸ σπασμένο τὸ πόδι, εἶταν κι' οἱ δύο τους ἄψυχες κάτω ἀπὸ τὶς μαῦρες τὶς πέτρες.

Μιὰ φορὰ μοναχὰ τὰ εἶπε ὁ γέρος. Πρέπει νὰ εἶταν ὡς τρεῖς χρόνια πρὶ νὰ ξενιτευτῶ ἐρημος κι' ὄρφανός, ἔξῃ μῆνες πρὶ νὰ πάγῃ καὶ κείνος νὰ τὶς εὔρῃ τὶς δύο μου ψυχούλες.

Δὲν ἀξίζει νὰ σοῦ τὰ ξαναλέγω ἐδῶ. Γιατί νὰ χαλνῶ τὴν καρδουλά σου; Γιατί νὰ γυρεύω τὰ δάκρυά σου; Φτάνουν τὰ δικὰ μου, μιὰς ἀλάκερης ζωῆς δάκρυα. Φτάνουν, δὲν τὸ θέλει ἡ μακαρίτισσα νὰ βασιανίζονται κι' οἱ ἄλλοι γιὰ κείνη. Μῆτε ἡ Ἀννούλα μου δὲν τὸ θέλει. Μῆτε ὁ γέρος. Ὁ καημένος ὁ γέρος! Τέσσαρα χρόνια μετὸ γιάτρευε, μετὸ παρηγοροῦσε, μετὸ καθοδήγευε, καὶ

1 Ἴδε σελ. 376.

μὲ μάθαινε νὰ δουλεύω, νὰ δουλεύω καὶ νὰ ξεχνῶ.

Καὶ δούλευα, καὶ δούλευα καὶ ξεχνούσα, σαρ-
ράντα χρόνια δούλευα καὶ ξεχνούσα.

Κλειστό βιβλίο τὰ σαρράντα ἐκεῖνα χρόνια.

Ἦρθα, τώρα κ' ἕνας χρόνος, ἀπὸ τὰ ξένα, στὸ ἴδιο χωράφι, στὸ ἴδιο τ' ἀμπέλι· ποῦ ξέρεις. Τὰ βρῆκα ὅλα ξερὰ, ψυχρὰ καὶ ῥημασμένα. Ἐνας ἐξάδελφός μου τὸ κρατοῦσε τὸ χτήμα. Μὲ εἶχανε γιὰ πεθαμένο καὶ μένα. Κανένας δὲν τὸ πίστευε, σὰν ξανάρθα, πῶς εἶμουν ὁ μικρὸς ἐκεῖ-
νος ὁ Δῆμος ἐγώ. Ἐτυχε καλὸς ὁ Καντῆς, καὶ τὸν πίστεψε τὸ χριστιανὸ ποῦ μαρτύρησε πῶς μὲ γνωρίζει ἀπὸ τὸ κουτσό μου τὸ πόδι, ποῦ τό-
σπασα στὸ μεγάλο σεισμό. Κ' ἔτσι τὸ πῆρα τὸ χτήμα. Τὸ ξαναφύτεψα τ' ἀμπέλι. Τὸ ξανάχτισα τὸ καλύβι. Ὅλα τὰ ἴδια φαίνονταν σὰν καὶ τότες. Ὡς κ' ἡ ἄγια ἐκεῖνη πέτρα στὸν τόπο τῆς εἶναι.

Καὶ τὸ χωριό; Καὶ τὸ σπίτι; Ὅα τὰ ξανα-
δοῦμε καὶ κείνα, σὰν ἀρχίσουμε τὰ παραμύθια
μας, τὰ ταξείδια μας.

ΤΕΛΟΣ ΤΗΣ ΠΡΩΤΗΣ ΦΥΛΛΑΔΑΣ

ΒΙΒΛΙΑ ΚΑΙ ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ

Ἡ ἔθνικὴ γλῶσσα. — Ὁ κ. Πάλλης.

Ἐν ἀπὸ τὰ μᾶλλον ἀστεῖα ἐπιχειρήματα ἐναν-
τίον τῶν μεταχειριζομένων τὴν δημοτικὴν — ἐπι-
χειρήματα ποῦ διευτυπώθη σοβαρώτατα — εἶνε καὶ τὸ
ὅτι οἱ ὀπαδοὶ τῆς δημοτικῆς δὲν εἶνε γραμματι-
σμένοι ὡς οἱ ἀντίπαλοί των· ἂν γράφουν, εἶπαν,
δημοτικά, τὰ γράφουν διότι δὲν γνωρίζουν ἀπὸ ἀρ-
χαίους Ἑλληνας συγγραφεῖς, οὔτε θέλουν νὰ ἐγκύ-
ψουν εἰς τὴν μελέτην ἐκείνων· τὸν καιρὸν ποῦ ἦταν
χυμένη εἰς τοὺς δρόμους ἡ Ἑλληνομάθεια, ἤχημα-
ζεν ἡ ποίησις· ἀπὸ τὸν καιρὸν ποῦ ἡ Ἑλληνομάθεια
ἔλαβε τὰ μέτρα τῆς, ἤξεύρω κ' ἐγώ, ἔπαθεν ἀπὸ
μελαγχολίαν, ἔγινε καλόγηρα, καὶ ἐκλείσθη μέσα
εἰς τὰ σορὰ κεφάλια ὀλίγων μόνον μακάρων θνητῶν,
ἡ ποίησις εἰς τὰς Ἀθήνας, καὶ ἔξω ἀπὸ τὰς Ἀθή-
νας, ἐπῆρε τὸν κατήφορον, ἔπαθεν ἀπὸ φθίσειν.

Κάποιος φιλόσοφος ἔγραψεν ὅτι ὁ κυριώτερος λό-
γος, διὰ τὸν ἔποιον οἱ συνάδελφοί του δὲν κατορ-
θώνουν νὰ συνεννοηθῶν εἶνε ὅχι διότι οὗτοι ἀντι-
λαμβάνονται ψευτικὰ τὰ πράγματα, ἐνῶ ἐκεῖνοι τὰ
βλέπουν ἀληθινὰ, ἀλλὰ διότι καὶ οὗτοι καὶ ἐκεῖνοι
τὰ αὐτὰ πράγματα, τὰ ὁποῖα ἐξ ἴσου διακρίνουν, τὰ
ἀναλύουν ἕκαστος διαφορετικά. Συζητοῦν μεταξὺ
των, μεταχειρίζονται τὴν αὐτὴν γλῶσσαν· ἀλλὰ φεῦ!
ἡ αὐτὴ γλῶσσα δὲν ἔμπορεῖ νὰ χρησιμεύσῃ παρό-
μοια εἰς ὅλους. Διὰ νὰ ἀντίπῃς εἰς τὸν ἄλλον,
εἶνε ἀνάγκη πρῶτον νὰ συνεννοηθῆς μαζί του· ἀλλ'
αὐτὸ ἀκριβῶς δὲν ἐπιτυγχάνεται· ἡ συνεννόησις.

Καὶ καταλήγουν σχεδὸν πάντοτε αἱ συζητήσεις εἰς
ἀμοιβαίαν ἐμολογίαν ἀσυμφωνίας περὶ τῆς σημασίας
τῶν λέξεων. Ἀλλ' ἡ σημασία αὕτη ποικίλλει σύμ-
φωνα μὲ τὴν διασκεπτικὴν δύναμιν ἐκάστου· καθ'
ὅσον τῆς δεῖνα λέξεως τὸ νόημα εἶνε διὰ τὸν ἕνα
βαθύτερον ἢ διὰ τὸν ἄλλον. Νομίζω ὅτι τὰ παρατη-
ρούμενα ὑπὸ τοῦ φιλοσόφου ἔμπορεῖ κάλλιστα νὰ
ἐφαρμοσθῶν εἰς κάθε εἶδους συζήτησιν, ὁσάντις πρό-
κειται ὅχι περὶ προσωπικῶν καὶ μηδαμινῶν, ἀλλὰ
περὶ ἰδεῶν· διότι καὶ κάθε εἶδους συζήτησις, ποῦ
δὲν τὴν ρυθμίζει, ὀλίγον ἢ πολύ, ἡ φιλοσοφία, δὲν
εἶνε συζήτησις ἀλλὰ σκυλοκαυγᾶς.

Οἱ καθαρολόγοι (ἅς τοὺς εἰποῦμεν ἔτσι, μοιλονότι
δὲν ἔχουν καὶ πολλὴν σχέσιν πρὸς τὴν καθαρολο-
γίαν, ὅπως ἡμεῖς τὴν φανταζόμεθα) ὅχι μόνον τὴν
φιλοσοφίαν δὲν τὴν συλλογίζονται (αὕτη ἀκριβῶς ἡ
καθαρεύουσα δὲν εἶνε τάχα πρῶτον ὅλως διόλου ἀφι-
λοσόφου ἀντιλήψεως τῆς γλώσσης;), ἀλλὰ καὶ τὴν
συζήτησιν, ἐπὶ τῶν ἡμερῶν ἡμῶν τοῦλάχιστον, δὲν
τὴν καταδέχονται «εἶνε ἀπελπιστικόν, δὲν συζη-
τοῦν!» ἔλεγε πρὸ τινος περὶ αὐτῶν ἕνας ἀπὸ τοὺς
σοφωτέρους καὶ διαλεκτικωτέρους πολεμίους τῆς
καθαροεπισείας. Ἀλλ' ὅσον καὶ ἂν δὲν τὴν κατα-
δέχονται τὴν συζήτησιν, ἀπὸ τὰ ὀλίγα ποῦ ἔγραψαν
καὶ ἀπὸ τὰ περισσότερα ποῦ λέγουν 'ς τὸ βρόντο
συνήθως (διότι λέγων τις εἶνε ὀλιγώτερον ὑπεύθυνος
ἢ γράφων) ἔμποροῦμεν ἀξιόλογα νὰ συμπεράνωμεν
περὶ αὐτῶν ὅτι ἄλλη, πολὺ διαφορετικὴν σημασίαν,
δίδουν αὐτοὶ εἰς τὰς λέξεις, καὶ ἄλλη οἱ ἀντίπαλοί
των. Καὶ μὴ πρὸς κακοφανισμὸν τοὺς, δὲν κατώρ-
θωσαν ἀκόμη νὰ καταμετρήσουν τὸ βάθος τῶν λέ-
ξεων ποῦ κυκλοφοροῦν εἰς κοινὴν χρῆσιν αὐτῶν καὶ
τῶν ἄλλων· μάλιστα τὰς ἐγγίζουσι ξέπετα, καὶ εἶνε
εὐχαριστημένοι. Παραδείγματός χάριν αἱ λέξεις σο-
φία, γράμματα, ἑλληνομάθεια, ἐπιστή-
μη, κριτικὴ, ποίησις, γλῶσσα, φιλο-
λογία, καλλιτέπεια, δὲν εἶνε τῶν αὐτῶν ἐξ
ἴσου ἐνοιῶν σύμβολα, δι' ἕνα δάσκαλον καὶ δι' ἕνα
παιγῆν. Ἑλληνομάθειαν καλεῖ ὁ πρῶτος τὴν σχο-
λαστικὴν τριβὴν εἰς τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν, τριβὴν,
ποῦ δὲν φθάνει παραπάνω ἀπὸ τὴν γνῶσιν τοῦ γλωσ-
σικοῦ μηχανισμοῦ. Εἰπέτε πρὸς αὐτὸν ὅτι ὑπάρχει
κάποιος ἀσυγκρίτως ἀνώτερος βαθμὸς ἑλληνομα-
θείας, ὁ προσαποκτώμενος ἀπὸ τὴν συγκίνησιν τὴν
ὁποῖαν γεννᾷ ἐντός μας ἡ φωτεινὴ ἀποκάλυψις καὶ
τοῦ πνευματικοῦ ὕψους καὶ τοῦ πλαστικοῦ κάλλους
τοῦ ἀρχαίου λόγου, θὰ συμφωνήσῃ ἴσως μαζί σας,
ἀλλ', εἶμαι βέβαιος, χωρὶς καλὰ νὰ καταλάβῃ τί τοῦ
λέγετε. Ἀπόδειξις τούτου εἶνε ὅτι τὸ πνευματικόν
ὕψος καὶ τὸ πλαστικὸν κάλλος ἀποκαυμάζει οὕτως
μέσα εἰς ἀρχαιοφανῆ τινα περιόδον τῶν Γλωσσικῶν
Παρατηρήσεων τοῦ κ. Κόντου περὶ τοῦ λέμβου
καὶ περὶ τῆς ψύλλης κ' ἐνῶ ἐξεναντίας δώσατέ του
νὰ ἀναγνώσῃ τὴν Σκιάν τοῦ Ὁμήρου, τοὺς
δεκαῖξ στίχους τοῦ Σολωμοῦ:

Γλυκὰ γλυκὰ τὸ φύσημα τοῦ ἀέρος

Κι' αὐτὸς εἰς τὸ πολὺστρον τοῦ αἰθέρος

Τὰ μάτια ἐστριφογύριζε στυσιμένα.

Τ' ἀρῆα μαλλιά του ἐσκόρπαι τ' ἀσπρισμένα.

καὶ ἂν δὲν σᾶς τὸ εἶπη, ἀλλὰ θὰ τὸ σκεφθῆ, ὅτι ὁ
Σολωμὸς εἶνε ἀγράμματος καὶ ἐκχυδαίζει τὸν
Ὁμηρον.